

دانشگاه قرآن و حدیث
پردیس تهران

پایان نامه کارشناسی ارشد
رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان پایان نامه

طرح تفکیک جنسیتی از منظر فقه امامیه و کنوانسیون‌های بین‌المللی

استاد راهنما

دکتر مهدی رهبر

دانشجو

مهدیه مجتهدی

ماه و سال دفاع

بهمن ۱۳۹۴

السلامة والسلامة والسلامة
السلامة والسلامة والسلامة
السلامة والسلامة والسلامة

«تمام حقوق این اثر متعلق به دانشگاه قرآن و حدیث است.»

تقدیم

تقدیم به ساحت مقدس بانوی دو عالم

حضرت فاطمه زهراء علیها السلام

و دو بانوی صبر و استقامت از سلاله پاکش

حضرت زینب کبری علیها السلام

و حضرت امّ کلثوم علیها السلام

سپاسگزاری

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ﴾

با تقدیر و تشکر فراوان

از پدر و مادر مهربان و فداکارم که در کل مسیر زندگی از حمایت‌ها و تشویق‌های بی‌دریغشان

بهره برده‌ام.

و تمامی اعضای خانواده به خصوص عمه عزیز و بزرگوارم که مرا در این راه مورد توجه و

عنایت خویش قرار داد.

و از تمامی اساتید ارجمند به خصوص جناب آقای دکتر رهبر که ما را از علوم نبوی بهره‌مند

نموده و در پیشرفت علمی راهنمایمان بوده‌اند.

و من الله التوفیق

چکیده

زندگی در عصر ارتباطات، افراد بشر را ناگزیر به حضور در اجتماعی به بزرگی یک جهان می‌کند و دو طرف پیوسته در حال تعامل و تأثیر پذیری از یکدیگرند.

در جامعه مسلمین این تعاملات تحت چارچوب‌هایی است که دین به اقتضای مصالح و حکمت‌ها تعیین نموده‌است، و از مصادیق آن حضور زنان و مردان به موازات هم در جامعه و مشارکت داشتن در گستره وسیعی است که در اسلام به جهت اجتناب از مفاسد و خطرهایی که در پس سوء مدیریت این تعاملات متوجه انسان و حریم پاک خانواده می‌شود به روابط میان زنان و مردان توجه ویژه داشته‌است.

در این راستا سفارش پیام آوران وحی به عدم اختلاط و دوری از لوازم آن مانند نگاه حرام، وقوع در حرام و ریه و... همچنین تأکید بر وجود حریم و حائل میان زنان و مردان حمایت‌کننده اجرای طرحی در جامعه با عنوان طرح تفکیک جنسیتی است که به فراخور زمان در مجامع مختلف جهت اجرا مورد طرح و بررسی قرار گرفته‌است.

از آنجا که ایران به عنوان یک کشور مسلمان و به اقتضای روابط اجتناب‌ناپذیر بین المللی امروز متعهد و عضو معاهداتی در سطح جهانی و در سازمان ملل متحد است، اجرای این طرح می‌تواند در تعارض با بخشی از این تعهدات قرار گیرد لذا لازم است با مطالعه دقیق در متن و مفاد کنوانسیون‌ها و شرایط و زمان عضویت ایران میزان توافق احکام اسلامی با آنچه در کنوانسیون مطرح شده مورد تدقیق و بررسی قرار گیرد و آنچه مسلم است اولویت داشتن موازین اسلامی در جامعه اسلامی چون ایران می‌باشد.

کلید واژه‌ها: تفکیک جنسیت، اختلاط، زن و مرد، کنوانسیون‌های بین المللی، تبعیض، تساوی، عدالت.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۱.....	فصل اول: کلیات و مفاهیم
۱۲.....	۱. ۱. کلیات
۱۲.....	۱. ۱. ۱. بیان مسئله تحقیق
۱۳.....	۱. ۱. ۲. ضرورت و اهداف تحقیق
۱۴.....	۱. ۱. ۳. سؤالات تحقیق
۱۴.....	۱. ۱. ۴. فرضیات تحقیق
۱۴.....	۱. ۱. ۵. پیشینه تحقیق
۱۶.....	۱. ۱. ۶. ساختار تحقیق
۱۷.....	۲. ۱. مفاهیم و اصطلاحات
۱۷.....	۱. ۲. ۱. طرح تفکیک جنسیتی
۱۸.....	۱. ۲. ۱. ۱. تاریخچه تفکیک جنسیت
۲۲.....	۲. ۲. ۱. فقه امامیه
۲۲.....	۱. ۲. ۲. ۱. فقه در لغت
۲۳.....	۱. ۲. ۲. ۲. فقه در اصطلاح
۲۳.....	۱. ۲. ۲. ۳. امامیه یا تشیع
۲۴.....	۱. ۲. ۲. ۴. فقه امامیه
۲۴.....	۳. ۲. ۱. اختلاط
۲۶.....	۱. ۳. ۲. ۱. اختلاط زن و مرد
۲۷.....	۴. ۲. ۱. کنوانسیون
۲۷.....	۱. ۴. ۲. ۱. کنوانسیون حقوق سیاسی زنان
۲۸.....	۲. ۴. ۲. ۱. مقاله نامه شماره ۱۱۱ مربوط به تبعیض در امور مربوط به استخدام و اشتغال

۲۸.....	۱. ۲. ۴. ۳. میثاق‌های بین المللی حقوق
۲۹.....	۱. ۲. ۴. ۴. کنوانسیون رفع کلیه اشکال تبعیض علیه زنان
۳۱.....	۱. ۲. ۴. ۴. ۱. عدم الحاق جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون رفع هر گونه تبعیض علیه زنان
۳۲.....	فصل دوم: بررسی فقهی تفکیک جنسیت
۳۳.....	۲. ۱. اختلاط
۳۵.....	۲. ۱. ۱. حکم اختلاط زنان و مردان
۳۶.....	۲. ۱. ۱. ۱. مستندات فقهی
۳۶.....	۲. ۱. ۱. ۱. ۱. آیات
۴۱.....	۲. ۱. ۱. ۱. ۲. روایات
۵۶.....	۲. ۲. لوازم عدم تفکیک
۵۶.....	۲. ۲. ۱. نگاه حرام
۵۶.....	۲. ۲. ۱. ۱. ریه
۵۷.....	۲. ۲. ۱. ۲. آیات و روایات در باب نگاه حرام
۵۹.....	۲. ۲. ۲. مصاحبت، مجالست و خلوت با نامحرم
۶۰.....	۲. ۳. استفتاءات مراجع
۶۰.....	۲. ۳. ۱. اختلاط در محیط‌های درمانی و بیمارستانی
۶۰.....	۲. ۳. ۲. اختلاط در محیط‌های آموزشی
۶۰.....	۲. ۳. ۲. ۱. مدارس مختلط
۶۱.....	۲. ۳. ۲. ۲. دانشگاه مختلط و تحصیل زنان
۶۲.....	۲. ۳. ۳. اختلاط در اماکن عمومی
۶۳.....	۲. ۳. ۴. اختلاط در محیط کار
۶۳.....	۲. ۳. ۵. آرای فقهای معاصر پیرامون اجرای طرح تفکیک جنسیتی
۶۶.....	۲. ۴. نتیجه‌گیری
۶۷.....	فصل سوم: بررسی حقوقی تفکیک جنسیت

۶۸.....	۱. ۳. حقوق جمهوری اسلامی ایران.....
۶۸.....	۱. ۱. ۳. قانون اساسی
۶۹.....	۲. ۱. ۳. قانون کار
۷۱.....	۳. ۱. ۳. مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی
۷۱.....	۱. ۳. ۱. ۳. سند اسلامی شدن دانشگاه‌ها
۷۳.....	۲. ۳. ۱. ۳. سیاست‌های اشتغال زنان در جمهوری اسلامی ایران
۷۳.....	۳. ۳. ۱. ۳. اصول و مبانی و روش‌های اجرایی گسترش فرهنگ عفاف
۷۴.....	۴. ۱. ۳. نتیجه
۷۴.....	۲. ۳. کنوانسیون‌های بین‌المللی
۷۵.....	۱. ۲. ۳. عدالت، تساوی و تبعیض
۷۸.....	۲. ۲. ۳. کنوانسیون حقوق سیاسی زنان
۷۹.....	۳. ۲. ۳. مقاله نامه بین‌المللی شماره ۱۱۱ مربوط به تبعیض در امور استخدام و اشتغال.....
۸۱.....	۴. ۲. ۳. میثاق‌های بین‌المللی حقوق
۸۲.....	۵. ۲. ۳. کنوانسیون رفع کلیه اشکال تبعیض علیه زنان
۸۳.....	۶. ۲. ۳. الزام اجرایی کنوانسیون‌ها در جمهوری اسلامی ایران.....
۸۵.....	۳. ۳. بیان موارد تشابه و افتراق قوانین بین‌المللی با فقه امامیه.....
۸۹.....	ضمائم
۸۹.....	الف) سند اسلامی شدن دانشگاه‌ها
۱۰۰.....	ب) سیاست‌های اشتغال زنان در جمهوری اسلامی ایران
۱۰۳.....	ج) اصول و مبانی و روش‌های اجرایی گسترش فرهنگ عفاف
۱۰۵.....	د) راهبردهای گسترش فرهنگ عفاف.....
۱۰۸.....	ه) کنوانسیون حقوق سیاسی زنان.....
۱۱۰.....	و) مقاله نامه بین‌المللی شماره ۱۱۱ مربوط به تبعیض در امور استخدام و اشتغال

۱۱۲	ی) کنوانسیون رفع کلیه اشکال تبعیض علیه زنان
۱۱۹	فهرست منابع
۱۱۹	منابع فارسی
۱۲۱	منابع عربی
۱۲۴	مقالات
۱۲۴	نرم افزارها
۱۲۴	سایتها

فصل اول:

کلیات و مفاهیم

۱.۱. کلیات

۱.۱.۱. بیان مسئله تحقیق

امروزه در جوامع زنان به موازات مردان در راه کسب تخصص و آگاهی در محیط‌های علمی حضوری فعال دارند، و هنگامی که توانایی، علم و آگاهی و ذوق و خلاقیت در کنار یکدیگر قرار گیرند امید به موفقیت بالا می‌رود لذا ادارات و سازمان‌ها و هر گونه نهاد اقتصادی خرد و کلان فارغ از جنسیت به جذب و گزینش بهترین‌ها می‌پردازند، نتیجه حاصل حضور فعال زنان به عنوان نیمی از اجتماع در مجامع عمومی از جمله آموزش، پرورش، تولید علم و فناوری، پزشکی و بهداشتی و... در کنار مردان است.

هنگام سخن گفتن از مسئله ارتباط، دیدگاه‌های متفاوتی بیان می‌شود. گروهی به مسئله ارتباط زن و مرد با نگاهی سخت‌گیرانه نگاه می‌کنند. این گروه هر نوع ارتباط را جز در صورت ناچاری ممنوع می‌دانند و معتقدند رابطه میان زن و مرد، رابطه آتش و پنبه است و عقل حکم می‌کند برای دوری از خطر، این دو هر چه بیشتر از یکدیگر دور نگه داشته شوند، زیرا هر نوع ارتباط یک جرّقه است که کنترل آن دست هیچ کدام نیست.

گروه دوم آسان می‌گیرند و معتقدند هر گونه محدودیت، افزایش التهاب و اشتیاق را به همراه دارد. سخن از ارتباط و عصر ارتباطات و گفت‌وگوی تمدن‌ها و انسان‌ها به میان می‌آورند، عصری که مصاحبت همه افراد

بشر را فارغ از رنگ و نژاد و جنس می‌طلبد. گروهی هم راه میانه را در پیش گرفته‌اند نه سهل می‌گیرند، نه سخت!^۱

کنترل ارتباط و اختلاط، موجب افزایش امنیت و آرامش زنان و مردان در محیط‌های عمومی است و این امر افزایش خلایق را به همراه دارد که در نهایت به پویایی هر چه بیشتر تولید و دانش منتهی می‌شود و جامعه را به اهداف خویش نزدیک‌تر می‌نماید از سویی اهمیت خانواده و ازدواج افزایش می‌یابد و موجب تحکیم روابط میان زن و مرد در بستر خانه است.

اینجا است که جهت کاهش و کنترل چنین اختلاطی در جامعه و بالتبع کاهش آثار آن بر رشد و تعالی هر چه بیشتر جامعه اسلامی نام طرحی به میان می‌آید و از آن به عنوان «طرح تفکیک جنسیتی» یاد می‌شود که در نظر گروهی یادآور تبعیض و نقض تساوی میان جنس زن و مرد است و در نظر گروهی دیگر عین دیانت و اجرای حکم شریعت مقدس می‌باشد لذا در فواصلی که اجرای این طرح به شکل جدی مطرح گردیده محل مناقشه میان موافق و مخالف بوده تا جایی که پای تعهدات بین المللی جمهوری اسلامی ایران و نقض آن‌ها به میان آمده است.

لذا باید دید که از یک سو نظر فقه شیعه در این خصوص چیست و اجرا و عدم اجرای آن با مبانی فقه شیعه سازگاری دارد یا نه و اساساً از دیدگاه فقه شیعه چنین اقدامی مشروع و ضروری و در راستای تعلیمات دین اسلام است یا خیر و از سوی دیگر در سطح بین الملل با چه رویکردی در این زمینه مواجه بوده و هستیم و این طرح در واقع نقض حقوق و معاهدات بین المللی است و در صورت تداخل این دو نظام فکری در جامعه اسلامی کدام مقدم است.

۱.۱.۲. ضرورت و اهداف تحقیق

با چنین رویکردی پژوهش پیش رو اهداف و ضرورت‌های زیر را دنبال می‌کند:

۱- تبیین دیدگاه فقه امامیه در خصوص ماهیت و اجرای طرح و رفع هر گونه ابهام در این زمینه.

۲- شفاف‌سازی موضع بین الملل با نظر به بخش‌ها و مواد کنوانسیون‌های مرتبط درباره طرح تفکیک

جنسیتی.

۳- رفع ابهام در زمینه وجود یا عدم وجود هر گونه تداخل این دو با یکدیگر.

۱. حیدری، فاطمه، «پشت پرچین ارتباط دو جنس»، مجله فرهنگ پویا، شماره ۱۸، ۱۳۸۹ ش، ص ۱۰۶.

- ۴- ایمن سازی فضای جامعه و عدم تعرض افراد به یکدیگر.
- ۵- تحکیم بنیان خانواده و ارزش‌های اسلامی در سطح جامعه.
- ۶- ضرورت ساماندهی امور مرتبط با زنان و مردان در جامعه.
- ۷- و در آخر تسهیل در اجرایی شدن طرح در راستای افزایش آرامش اجتماعی به خصوص برای بانوان مسلمان در عین بهره‌مندی کامل و به دور از تبعیض از کلیه امکانات و مزایای شغلی و تحصیلی.

۱.۱.۳. سؤالات تحقیق

- ۱- دیدگاه فقه امامیه درباره طرح تفکیک جنسیتی چیست؟
- ۲- دیدگاه کنوانسیون‌های بین‌المللی درباره طرح تفکیک جنسیتی چیست؟
- ۳- رابطه فقه امامیه و کنوانسیون‌های بین‌المللی در زمینه این طرح از جهت همسویی و تضاد چگونه است؟

۱.۱.۴. فرضیات تحقیق

- ۱- از منظر فقه در مواردی که اختلاط موجب بروز مفسده و ضرر می‌شود تفکیک جنسیت لازم است.
- ۲- در غالب کنوانسیون‌ها تحت عنوان تساوی حقوق زن و مرد بر اختلاط و عدم تفکیک جنسیتی تأکید شده‌است.
- ۳- از منظر کنوانسیون‌های بین‌المللی اصل بر عدم تفکیک جنسیتی است حال آنکه از منظر فقه امامیه در مواردی که اختلاط دو جنس موجب بروز مفسده یا ضرر می‌باشد تفکیک جنسیتی لازم است.

۱.۱.۵. پیشینه تحقیق

با نظر به اهمیت یافتن حقوق بشر خصوصاً بحث تبعیض علیه زنان در نیمه دوم قرن بیستم به بعد و تأکید اسلام بر وجود و رعایت حریم میان زنان و مردان در مطالعه مقالات و کتب با دو دسته عمده مواجه هستیم. از جمله کتاب‌ها با رویکرد اول می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- تعارضات کنوانسیون محو تبعیض علیه زنان با اسلام و حقوق بشر از عباس فتحی
- نقد کنوانسیون رفع کلیه اشکال تبعیض علیه زنان از فریبا علاسوند
- حقوق زنان انقلاب اسلامی و فرآیند جهانی شدن از زهرا گلدانی
- اشتغال زنان در نظام حقوقی ایران با توجه به کنوانسیون رفع هر گونه تبعیض علیه زنان نوشته مهرناز

صیرفیان

امکان اشتغال زنان از لحاظ حقوقی در ایران از شراره مفیدیان
بررسی تطبیقی مواد کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان با قوانین داخلی و فقه اسلامی از ایران چگینی

علی آبادی

جایگاه حق اشتغال زنان در حقوق ایران و اسناد بین المللی از ریحانه رهنما
اشتغال زنان و مسایل آنها از چشم اندازه‌های مختلف از عصمت دانش
مساله زن، اسلام و فمینیسم (در دفاع از حقوق زنان) نوشته محمد منصور نژاد
مقاله نگاهی به کنوانسیون‌های بین المللی درباره حقوق زن از سید حسین همایون مصباح
مقاله حقوق زن در اسلام و مقایسه آن با دیدگاه بین المللی حقوق بشر نوشته ثریا مکنون
مقاله حقوق زنان، اسناد بین المللی، موضع ایران از کمال مصطفی پور
حقوق بشر در اسناد بین المللی و موضوع جمهوری اسلامی ایران از حسین مهر پور
باز پژوهی حقوق زنان از ناصر قربان نیا
زنان در بازار کار ایران / مهر انگیز کار
زن / جمیله کدیور
رفع تبعیض از زنان / مهر انگیز کار
مختصر حقوق خانواده / سید حسین صفایی و اسدالله امامی
حقوق خانواده / البرز حیدر پور
زن به ظن تاریخ / بنفشه حجازیان
مجموعه مقالات سمینار سیمای زن در جامعه / بهجت الملوک مظفری
زن در دوره قاجار / سبیدی دلریش
مقاله اشتغال زنان از منظر اسلام و غرب / محسن قدیر
و از جمله مقالات و کتب با رویکرد دوم:
آثار السلبیه فی النظر الی المراه الاجنبیه / محمد طفیلی
حکم فقهی و حقوقی ارتباط زن و مرد نامحرم در فضای مجازی / راحله دهقانی پور
آثار و احکام فقهی روابط زن و مرد نامحرم / ثریا هراتی بیرانوند
احکام روابط محرم و نامحرم / محمود اکبری

بررسی حدود ارتباط با نامحرم از منظر فقه امامیه و کاربرد آن در تعلیم و تربیت
روابط زن و مرد نامحرم/ محمد باقر شریعتی سبزواری
محرم و نامحرم از دیدگاه قرآن روایات/ کبری جمالزاده
نگاه مرد وزن از منظر اخلاق و فقه استدلالی/ اسماعیل غفاری قمی
شیوه‌های برخورد با نامحرمان در قرآن مجید/ عباسعلی کامرانیان
بررسی فقهی حدود روابط زن و مرد از دیدگاه مذاهب اسلامی/ اسلام باباخانی ویزنانی
المرأة فی التاریخ العربی/ لیلی الصباغ
مسئله حجاب/ مرتضی مطهری
زنان راوی حدیث/ احمد صادقی اردستانی
نظام حقوق زن در اسلام/ به نقل از مرتضی مطهری
حقوق النساء فی الاسلام/ رشید الرضا
المرأة بین الفقه و القانون/ بساعی
الحجاب/ ابو الاعلی مودودی

و ...

با توجه پژوهش‌ها و مطالعات مرتبط در این پژوهش تلاش خواهد شد تا تمام جوانب فقهی عدم تفکیک محیط‌های مردان و زنان از جمله نگاه، مصاحبت و مجالست طولانی، اختلاط و ... که در فقه اسلامی شامل حدود و ضوابط خاص است تبیین گردیده و با مقایسه آن با معاهدات بین المللی اجرای طرح تفکیک را در محیط‌های مقتضی در جامعه اسلامی مورد مطالعه قرار گیرد.

۱.۱.۶. ساختار تحقیق

در پایان‌نامه پیش رو بعد از بیان کلیات و مفاهیم در فصل اول، به بررسی اجرای طرح از منظر فقه امامیه در فصل دوم می‌پردازیم که در ابتدا موضوع اختلاط به تفصیل و سپس لوازم عدم تفکیک به اختصار مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

و در ادامه فصل سوم ابتدا به اختصار این موضوع را در قوانین داخلی و سپس از نگاه کنوانسیون‌ها مورد مطالعه قرار خواهد داد.

۲.۱. مفاهیم و اصطلاحات

۱.۲.۱. طرح تفکیک جنسیتی

در دهه هفتاد «ستاد اسلامی شدن دانشگاه‌ها» در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تشکیل شد و سپس در سال ۷۶ با تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی به شورای اسلامی شدن دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی، به عنوان یکی از شوراهای اقماری شورای عالی تغییر کرد.

شورای اسلامی شدن دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی مأموریت خود را چنین می‌داند:

شورای اسلامی شدن دانشگاه‌ها قوه عاقله‌ای است که با درک صحیح و جامع از ابعاد مفهوم اسلامی شدن دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی و شناخت دقیق از وضعیت موجود این حوزه، اقدام به تدوین سیاست‌ها، راهبردها و برنامه‌های مناسب نموده و با نظارت کمی و کیفی بر حسن انجام برنامه‌ها، دستگاه‌ها و نخبگان را در طی این فرایند، راهبری می‌نماید.

همچنین این شورا در پایگاه خود سندی با عنوان **سند دانشگاه اسلامی** منتشر نموده است.

این طرح همچنان مورد توجه برخی مسؤولان آموزشی قرار گرفت و تفکیک فضاها در دانشگاه‌ها و تاسیس دانشگاه‌های تک جنسیتی به دنبال داشت.

همچنین با شکل گیری گسترده حمل و نقل عمومی در کشور پس از مقطعی اقدام به تفکیک فضای اتوبوس‌ها و به دنبال آن اختصاص فضایی مجزا برای بانوان در سیستم ریلی شهری صورت گرفت. با گذشت زمان و اشتغال زنان در بسیاری از مشاغل و حضور هر چه بیشتر ایشان در مجامع عمومی اجرای این طرح در محیط‌های کاری نیز در سال‌های اخیر مطرح شد که با اختصاص اتاق‌ها و فضاهای کاری در محیط‌های اداری برخی سازمان‌ها به تفکیک جنسیت و به کارگیری منشیان آقا برای مدیران آقا و بالعکس به اجرا در آمد.

این اقدامات در اصل در راستای دیگر مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی از جمله سیاست‌های اشتغال زنان در جمهوری اسلامی ایران مصوبه شماره ۱۹۶۲ مورخ ۱۳۷۱/۵/۲۰ و راهبردهای گسترش فرهنگ عفاف مصوبه ۱۳۸۴/۵/۴ می‌باشد که در بندهایی از آن‌ها کاهش اختلاط و افزایش امنیت محیط و سالم سازی آن مورد تأکید قرار گرفته است و در فصل سوم به اختصار مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در مقدمه سیاست‌های اشتغال زنان در جمهوری اسلامی ایران چنین آمده است:

انقلاب اسلامی ایران با الهام از حرکت پیامبر عظیم الشان اسلام ﷺ و پیروی از رهنمودهای رهبر فقید انقلاب امام خمینی علیه السلام برقراری قسط و عدالت اجتماعی و استقرار احکام متعالی اسلام را سرلوحه امور خود قرارداد و طی سال‌های پس از پیروزی همواره تلاش مسوولان نظام بر این بوده تا با ایجاد شرایط و زمینه‌های مطلوب، اصلاحات لازم درباره مناسبات فردی و اجتماعی به عمل آید از این رهگذر زنان جامعه که در نظام گذشته متحمل بیشترین صدمات شده و به بهانه آزادی از بسیاری حقوق اسلامی و انسانی خود محروم شده بودند این امکان را یافتند که فارغ از دیدگاه‌های متحجرانه پوسیده و مبتذل غریزده از سرچشمه اسلام ناب محمدی صلی الله علیه و آله و سلم سیراب شود و در جایگاه و منزلت واقعی خود قرارگیرد و همچون صدر اسلام به مثابه نیمی موثر از پیکره اجتماع به وظایف و تکالیف الهی خود قیام کند و لذا زن مسلمان ایرانی امروز از یکسو با ایمان کامل به وظیفه‌اش به عنوان محور اصلی در خانواده و به لحاظ نقش عظیمی که در تربیت و پرورش انسان‌های متعالی به عهده دارد شایسته زیباترین ستایش‌ها است و از دیگر سو به برکت تسهیلات و امکانات و شرایط مناسب اجتماعی زن ایران در صحنه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی به فعالیت اشتغال دارد و با ایثار و تحمل مشکلات در رشد فرهنگی جامعه، افزایش تولیدات اقتصادی و آرایه خدمات بهداشتی و... نقشی مؤثر و ارزشمند ایفا می‌کند و چنانچه اتخاذ سیاست‌های فرهنگی مناسب و حمایت‌های لازم قانونی از این مشارکت ایثارگرانه وی صورت پذیرد قادر خواهد بود با ایفای کامل نقش مادری و انجام وظیفه صیانت از خانواده سلامت معنوی و آینده روشن جامعه را تضمین کند و در کنار آن در رفع نیازهای خود و جامعه‌اش بیش از پیش مؤثر واقع شود.

البته اقدامات اخیر حمایت‌ها و انتقاداتی مبنی بر کاهش امنیت و ارتقای شغلی بانوان و به حاشیه کشانده شدن آنان در محیط‌های کاری، نقض برخی پیمان‌نامه‌های بین‌المللی و از این دست مسائل را به دنبال داشت که در ادامه مورد توجه و بررسی است.

۱.۱.۲.۱. تاریخچه تفکیک جنسیت

در تاریخ تمدن ویل دورانت در باب اختلاط در میان تمدن‌های باستانی مشرق زمین جز مورد زیر مواردی مستند بر جدایی زنان از مردان در جامعه به صورت قابل ملاحظه وجود ندارد تنها چیز مشهود تفاوت در مقام و منزلت زن در میان تمدن‌های سرزمین‌های گوناگون است.

ویل دورانت در صفحه ۴۰ جلد یک کتاب خود چنین آورده است:

«رابطه میان پدر و فرزندانش، در جامعه‌های اولیه به اندازه‌ای ضعیف است که در بسیاری از قبایل دو جنس زن و مرد از یکدیگر جدا زندگی می‌کنند. در استرالیا و گینه جدید و

آفریقا و میکروزی و آسام و بیرمانی، و همچنین در نزد طوایف آلتوف و اسکیمو و ساموئیدها و در بسیاری از جاهای دیگر هنوز قبایلی دیده می‌شوند که زندگانی خانوادگی در نزد آنان معنی ندارد؛ مردان از زنان جدا هستند و بسیار کم آنان را می‌بینند، و حتی در موقع غذا خوردن هم، هر دو دسته از یکدیگر دورند. در شمال پاپوا هرگز مجاز نیست که مردی را با زنی در جاهای عمومی ببینند، ولو اینکه آن زن، مادر فرزندان وی باشد.^۱

از آنجا که قائل بودن به «حریم» میان زن و مرد وجه اشتراک بحث از حجاب و عدم اختلاط زن و مرد می‌باشد و در عین حال به بحث عدم اختلاط نسبت به حجاب و به صراحت کمتر پرداخته شده است لذا می‌توان آن را در میان مطالب پیرامون حجاب نیز مطالعه کرد.

شهید مطهری در کتاب مسئله حجاب به نقل از این نویسنده چنین آورده است:

«ویل دورانت در صفحه ۳۰ جلد ۱۲ تاریخ تمدن (ترجمه فارسی) راجع به قوم یهود و قانون تلمود می‌نویسد:

اگر زنی به نقض قانون یهود می‌پرداخت چنانکه مثلاً بی‌آنکه چیزی بر سر داشت به میان مردم می‌رفت و یا در شارع عام نخ می‌رشت یا با هر سخی از مردان درددل می‌کرد یا صدایش آنقدر بلند بود که چون در خانه‌اش تکلم می‌نمود همسایگانش می‌توانستند سخنان او را بشنوند، در آن صورت مرد حق داشت بدون پرداخت مهریه او را طلاق دهد.»^۲

طبق شواهد در میان اعراب جاهلی زنان آزادانه و بدون هیچ حریم در میان مردان آمد و شد می‌کردند و با ظهور اسلام و به تدریج طبق فرامین رسول الله ﷺ این حریم در جامعه اسلامی اجرایی شد و زنان مأمور به حفظ حجاب و پرهیز از اختلاط با مردان شدند در عین اینکه در اجتماع حضور داشتند البته که حضورشان نیز با تأکید بر ضرورت و افضلیت حضور به دور از نگاه مردان بوده است.

گروهی از مورخین غیر مسلمان این مسئله در اسلام را نتیجه تأثیر فرهنگ ایرانی بر ایشان می‌دانند که شواهد روایی و تاریخی آن را تأیید نمی‌کنند البته تشدید این فرهنگ و گوشه‌گیری و انزوای زنان در میان اعراب

۱. دورانت، ویلیام جیمز، تاریخ تمدن (مشرق زمین گاهواره تمدن)، ترجمه احمد آرام، عسگری پاشایی، امیر حسین آریان پور، چاپ ۱۴، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۷۸ ش، ج ۱، ص ۴۰.

۲. مطهری، مرتضی، مسئله حجاب، تهران: صدرا، ۱۳۷۹ ش، ص ۱۹.

را می‌توان به آن نسبت داد چرا که در میان ایرانیان به جهت ناامنی موجود نسبت به مال و ناموس زنان را همچون اموالشان و به دور از چشم نامحرمات نگهداری می‌کردند که در اسلام این تنها دلیل برای سفارش به حریم و عدم اختلاط نمی‌باشد در هر حال تاریخ سختگیری و تعصب نسبت به زنان را خصوصاً پس از وفات پیامبر ﷺ و در زمان خلفا به ثبت رسانده‌است. اما آنچه سیره حقیقی ایشان می‌باشد این است که اختلاط و عدم تفکیک در جامعه اسلامی و نزد معصومین علیهم‌السلام امری مطلوب نبوده است و در عین حضور زنان در جامعه پیشگیری از اختلاط در اولویت‌های ایشان بوده‌است از آن جمله درباره حضرت زهرا علیها‌السلام آمده است:

حضرت زهرا علیها‌السلام در انجام کارهای خانه و یاری دادن به شوهر خود برای گذران زندگی، کوشش و جدیت بسیار داشت و از طرف دیگر اختلاط با مردان بیگانه را نمی‌پسندید.

پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم از اصحاب پرسید: چه چیز برای زنان، بهترین چیز است؟ کسی نتوانست جواب دهد. حضرت علی علیه‌السلام وقتی به خانه آمد، همین سؤال را برای حضرت زهرا علیها‌السلام بازگو کرد. حضرت زهرا علیها‌السلام فرمود: بهترین چیز برای زنان، آن است که مردان را نبینند و مردان هم آن‌ها را نبینند. با توجه به این طرز تفکر بود که حضرت زهرا علیها‌السلام کارهای زندگی را با شوهر بزرگوار خود تقسیم می‌کرد. کارهایی که در داخل خانه انجام می‌شد مثل بچه‌داری، آسیاب کردن و نان پختن را آن بانو انجام می‌داد و کارهای بیرون از خانه، مثل هیزم آوردن و تهیه نیازمندی‌های زندگی به عهده امیر مؤمنان علی علیه‌السلام بود.

حضرت علی علیه‌السلام و فاطمه زهرا علیها‌السلام خدمت پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم رسیده، تقاضا کردند کارهای خانه را بین آن‌ها تقسیم کند. حضرت علیها‌السلام کارهای داخل خانه را به عهده فاطمه علیها‌السلام و کارهای خارج از خانه را به عهده امام گذاشت. فاطمه علیها‌السلام با شنیدن این طرز تقسیم فرمود: جز خدا نمی‌داند که چقدر مسرورم از اینکه رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم مرا از مخالطه و رو در رو شدن با مردان کفایت کرد.

اما آنچه درباره این امر در ایران باستان آمده‌است جز در مقطعی فارغ از دین و مذهبشان بسیار سختگیرانه بوده‌است که در برخی مقاطع وابسته به مقام و منزلت زنان در اجتماع و در برخی دیگر علاوه بر آن همانگونه که بدان اشاره شد مربوط به ناامنی موجود و هوس بازی برخی سران و صاحبان قدرت بود که مردان را به پنهان و محبوس کردن زانشان در خانه واداشت.

شهید مطهری به نقل از ویل دورانت آورده است:

«در جلد اول تاریخ تمدن صفحه ۵۵۲ راجع به ایرانیان قدیم می‌گوید:

۱. حیدری، احمد، بزرگ‌زنان صدر اسلام، قم: انتشارات زمزم هدایت، بی‌تا، صص ۶۵ - ۶۴